

Nr 23.

Ankom till riksdagens kansli den 8 mars kl. 2 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av väckt motion om ändring i § 1 5:o tryckfrihetsförordningen.

Närvarande: herrar Larsson i Västerås, Clason, Klefbeck, Thulin, Reuterskiöld, Lyberg*, Norling, H. G. Andersson, Almkvist*), Bruhn, Stendahl, Jansson i Edsbäcken, Hallén, P. S. Hedlund i Östersund*), Sävström, Leander, Nilsson i Antnäs, Hansson i Gårda, Gustafson i Kasenberg och Pehrsson i Göteborg.*)

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 260, har herr Lövgren i Nyborg hemställt,

»att riksdagen ville såsom vilande till grundlagsenlig behandling antaga en sådan ändring av tryckfrihetsförordningens § 1 5:o, att rättigheten att anlägga boktryckeri utsträcker till att omfatta även municipalsamhällen, och hemställas till vederbörande utskott, att, om förslaget vinner beaktande, utarbeta de förändringar i tryckfrihetsförordningens text, som kunna bli nödvändiga vid ett bifall till förslaget.»

Till stöd för sin hemställan har motionären anfört följande:

»Frågan om rätt att anlägga boktryckerier var som helst på landsbygden har vid upprepade tillfällen förelegat till riksdagens behandling likväl utan att förverkligas i sin fulla utsträckning. Vid riksdagen 1865—1866 väcktes inom bondeståndet tre särskilda motioner, innefattande förslag, dels att rättigheten till anläggande

av boktryckeri måtte varda helt och hållet frigiven, dels att boktryckeri finge anläggas i köping eller sådan by eller annan plats, som räknade minst 500 innevånare och vore belägen tre mil från stad, dels ock att sådan rättighet måtte förunnas köpingar och andra samhällen på landet, där folkmängden på ett inskränktare område uppginge till minst 1,000 personer. Konstitutionsutskottet tillstyrkte bifall till motionerna i den omfattning, att boktryckeri finge anläggas var som helst inom eller utom stad, samt avlät ett i enlighet därmed avfattat förslag till ändring av åtskilliga tryckfrihetsförordningens bestämmelser. Detta förslag antogs av borgare och bondestånden att vila till vidare grundlagsenlig behandling, men avslogs av ridderskapet och adeln samt prästeståndet, varefter förslaget vid omröstning i förstärkt konstitutionsutskott förkastades. Det blev dock återupptaget redan vid 1867 års riksdag. Motion väcktes nämligen då inom andra kammaren, åsyftande fullständig frihet för anläggande av boktryckeri såväl i stad som på landet. Denna motion tillstyrktes av konstitutionsutskottet, som för riksdagen framlade enahanda förslag till ändringar i tryckfrihetsförordningen som vid nästföregående riksdag. Vid ärendets behandling i kamrarne blev detta förslag av andra kammaren till alla delar antaget, varemot detsamma av första kammaren återförvisades till utskottet för vissa jämkningars iakttagande. Ändrat i enlighet med de inom första kammaren framställda anmärkningar, blev därefter förslaget antaget att vila till 1870 års riksdag, då det av båda kamrarne godkändes. Förslaget vann emellertid icke bifall av Kungl. Maj:t, som i sitt svar å rikssalen den 8 april 1870 meddelade, att Kungl. Maj:t ansett svårighet kunna uppstå att på varje ort, där boktryckeri enligt riksdagens förslag finge anläggas, finna lämplig person för uppdraget att såsom justitieministerns ombud vaka över tryckta skrifers allmängörande, med avseende varå ävensom å de kostnader, som genom dessa ombuds avlönande skulle uppstå, samt i betraktande jämväl därav, att handräckning till verkställande av kvarstad å tryckt skrift icke skulle å landet med erforderlig skyndsamhet erhållas, Kungl. Maj:t, då förslaget ej heller vore av något trängande behov påkallat, funnit sig icke böra till detsamma lämna samtycke.

Härefter förekom frågan ej inom riksdagen förr än år 1881, då inom andra kammaren väcktes två motioner, båda avseende full-

ständigt frigivande av rättigheten till anläggande av boktryckeri. Konstitutionsutskottet avgav ånyo förslag till ändringar i tryckfrihetsförordningen, överensstämmande, fränsett en mindre väsentlig skiljaktighet, med det förslag, som av 1870 års riksdag antogs. Genom begge kamrarnes sammanstämmande beslut blev förslaget vilande till 1882 års riksdag, då emellertid detsamma, bifallet av andra kammaren utan votering, blev av första kammaren avslaget med 60 röster mot 36 och sålunda förföll.

Frågan upptogs sedermera vid riksdagen år 1887 i viss omfattning uti en kungl. proposition, men på grund av riksdagens upplösning förföll förslaget, utan att hava varit föremål för någon riksdagens prövning, och återkom icke till riksdagens prövning förrän år 1895. Då väcktes nämligen av herr E. Olsson i Kyrkebol en motion, som upptog ett vid frågans tidigare behandling inom konstitutionsutskottet utarbetat förslag, som innehöll rätt att anlägga boktryckerier var som helst på landsbygden eller i stad, utan att vara underkastad någon skråordning. Förslaget omarbetades av konstitutionsutskottet till att omfatta endast städer och köpingar, Konungen dock obetaget att bevilja rätt till tryckeriers anläggande även på annan ort. Vid behandlingen i kamrarne blev förslaget bifallet av andra kammaren, men samlade icke mer än 27 röster i första kammaren och hade sålunda även denna gång fallit. Samma motionär återkom emellertid med sin motion vid 1896 års riksdag, och blev nu förslaget godkänt såsom vilande till grundlagsenlig behandling, men då ärendet förekom till slutligt avgörande vid 1897 års riksdag blev det av första kammaren åter avslaget.

År 1898 upptogs frågan åter av samme motionär, som vid närmast föregående riksdagar framfört densamma, men förslaget inskränkte sig nu till att endast begära rätten att anlägga boktryckerier utsträckt till köpingar. Detta förslag antogs av 1898 års riksdag och konfirmerades sedermera av riksdagen år 1900.

Motståndarna till frågan om rätt att förlägga tryckerier till landsbygden ha såsom huvudargument mot densamma anført, att det skulle bliva svårt att erhålla personer, som vore kompetenta att tjänstgöra som justitieministerns ombud på dessa mindre platser. Konstitutionsutskottet yttrar i sitt betänkande av år 1898 i anledning av dessa betänkligheter följande: »Man måste väl erkänna, att skillnaden mellan köpingarna och våra småstäder icke är större, än

att de beträffande förevarande rättighet kunna jämsställas, och då man anser sig hava möjlighet att i småstäderna erhålla personer, lämpliga att utses till justitieministerns ombud, torde man lika väl kunna finna sådana i våra köpingar. Av Sveriges köpingar hava åtskilliga numera nått en sådan utveckling, att de i avseende på folkmängd, affärliv och betydelse i övrigt överträffa många av rikets städer, och innevånarna i dylika kraftiga, framåtgående samhällen synas väl kunna hava rättmätig fordran att ej fortfarande, i fråga om möjligheter att få tryckalster utförda, vara sämre lottade än de obetydligaste småstäderna.»

Vad konstitutionsutskottet då yttrade för köpingarnas vidkommande, kan man nu, 22 år senare, upprepa för municipalsamhällenas och en del andra platser vidkommande. Av »Årsbok för Sveriges kommuner» framgår, att antalet municipalsamhällen inom landet uppgår till 188, varav icke mindre än 78 äga mer än 1,000 innevånare. Några av dem, såsom exempelvis Kiruna, Lunden, Gårda, Krokslätt, Mölndal m. fl., äga mer än 5,000 innevånare, och något giltigt skäl att förhindra dessa platser att erhålla boktryckerier torde icke kunna uppletas. Det rättaste vore naturligtvis, att rättigheten att anlägga boktryckerier utsträcktes till hela landet, men då jag icke nu kan överblicka de förändringar i tryckfrihetsförordningen, som detta skulle nödvändiggöra, skall jag här inskränka mig till att endast yrka, att rättigheten att förlägga tryckerier utsträckes till att omfatta även municipalsamhällen.

*Utskottets
yttrande.*

1812 år tryckfrihetsförordning medger som bekant i sin ursprungliga lydelse icke inrättande av boktryckeri annorstädes än »uti stad eller inom ett avstånd därifrån av högst en halv mil». Denna bestämmelse hade sin grund i uppfattningen, att endast inom och i närheten av städer möjligheter förefunnes för den effektiva övervakning av tryckerialster, som i tryckfrihetsförordningen förutsattes. Stadgandet blev emellertid tidigt utsatt för kritik, då man ansåg detsamma innebära en alltför stark begränsning av tryckerirörelsens frihet. En rad förslag om utsträckning av rätten att anlägga tryckeri hava också, som motionären i sin motivering påpekat, framställts, men hava icke, på ett undantag när, lett till något resultat. Den enda utvidgning av omförmälda rätt, som ägt rum, åvägabragtes genom grundlagsändring år 1900, då i § 1 5:o tryck-

frihetsförordningen gjordes det tillägget, att boktryckerier även få anläggas i köpingar.

Enligt utskottets uppfattning är en ytterligare utvidgning i av motionären föreslagen riktning av rätten att anlägga tryckeri nu av behovet påkallad. En stor del av våra till ett antal av inemot 200 uppgående municipalsamhällen hava nått den storlek, att ett verkligt behov av möjligheter till tryckeriverksamhet i desamma kan antagas vara för handen. Utskottet vill sålunda erinra om att 13 av våra municipalsamhällen hava en folkmängd av över 3,000 personer och att flera av dessa hava ett väsentligt större invånarantal. Ett ovillkorligt förbud mot rätt att anlägga tryckerier i samhällen av dylik omfattning och med den i vissa avseenden stadsliknande karaktär som municipalsamhällen äga, måste enligt utskottets mening anses mindre lämpligt. Enligt utskottets uppfattning föreligga alltså bärande skäl för en utsträckning av rätten att anlägga tryckerier i den av motionären föreslagna riktningen.

Emellertid synes ett utbytande av det nu gällande ovillkorliga förbudet mot anläggandet av tryckerier i municipalsamhällen mot en lika ovillkorlig rätt att anlägga sådana ägnat att väcka betänkligheter. De hänsyn till möjligheten av en effektiv övervakning, som dikterat de nu gällande reglerna om rätt att anlägga tryckeri, synas även böra leda till, att denna rätt, om den i princip utsträcker även till municipalsamhällen, icke göres ovillkorlig. Det kan enligt utskottets mening väntas, att särskilt i vissa mindre municipalsamhällen svårigheter skola möta vid utseendet av det ombud för chefen för justitiedepartementet, som har att utöva den närmaste övervakningsplikten, och det är uppenbarligen av synnerligen stor vikt, att till dylika ombud endast utses personer, vilkas egenskaper göra dem fullt skickade till deras viktiga och grannliga värv. För att förebygga, att rätten att anlägga tryckerier i municipalsamhällen i vissa fall skulle nödvändiggöra, att mindre kvalificerade ombud utses och att därigenom den effektiva övervakningen av tryckeriernas verksamhet äventyras, anser sig utskottet därför böra föreslå en sådan inskränkning av omförmälda rätt, att densamma göres beroende av om Kungl. Maj:t finner, att ett sådant ombud, varom i § 4 mom. 1 tryckfrihetsförordningen sägs, i vederbörande ort kan förordnas. Rätten att utse ombud, sedan förutsättningar härför av Kungl. Maj:t funnits vara för handen, bör i detta som i andra fall tillkomma chefen för justitiedepartementet.

Utskottet får alltså hemställa,
 att riksdagen i anledning av förevarande motion måtte för sin del såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande

Förslag

till ändrad lydelse av § 1 5:o i tryckfrihetsförordningen.

(Nuvarande lydelse:)

§ 1.

— — — — —
 5:o. Privilegier å boktryckeri skola ej erfordras, utan stånde var och en fritt att, utan hinder av någon särskild författning, äldre privilegier eller något boktryckerireglemente, samt utan att vara underkastad någon skråordning, anlägga sådana tryckerier, av vad beskaffenhet eller vidd honom tjänligt synes, uti stad eller inom ett avstånd därifrån av högst en halv mil eller uti köping.

Då boktryckeri — sitt säte.

Den nytt boktryckeri — — skrivart.
 — — — — —

(Föreslagen lydelse:)

§ 1.

— — — — —
 5:o. Privilegier å boktryckeri skola ej erfordras, utan stånde var en fritt att, utan hinder av någon särskild författning, äldre privilegier eller något boktryckerireglemente, samt utan att vara underkastad någon skråordning, anlägga sådana tryckerier, av vad beskaffenhet eller vidd honom tjänligt synes, uti stad eller inom ett avstånd därifrån av högst en halv mil eller uti köping eller, där Konungen finner, att sådant ombud, som i § 4 1:o sägs, kan å orten förordnas, uti municipal-samhälle.

Då boktryckeri — sitt säte.

Den nytt boktryckeri — — skrivart.
 — — — — —

Stockholm den 8 mars 1921.

På konstitutionsutskottets vägnar:

VIKTOR LARSSON.

Reservationer:

1:o) av herrar *Larsson* i Västerås, *Klefbeck*, *Thulin*, *Sävström*, *Leander* och *Hansson* i Gårda, som ansett, att utskottet bort tillstyrka motionen och hemställa,

att riksdagen med bifall till förevarande motion måtte för sin del såsom vilande till vidare grundlagsenling behandling antaga följande

Förslag

till ändrad lydelse av § 1 5:o i tryckfrihetsförordningen.

(Nuvarande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

§ 1.

§ 1.

5:o. Privilegier å boktryckeri skola ej erfordras, utan stände var och en fritt att, utan hinder av någon särskild författning, äldre privilegier eller något boktryckerireglemente, samt utan att vara underkastad någon skråordning, anlägga sådana tryckerier, av vad beskaffenhet eller vidd honom tjänligt synes, uti stad eller inom ett avstånd därifrån av högst en halv mil eller uti köping.

Då boktryckeri — sitt säte.

Den nytt boktryckeri — — skrivart.

5:o. Privilegier å boktryckeri skola ej erfordras, utan stände var en fritt att, utan hinder av någon särskild författning, äldre privilegier eller något boktryckerireglemente, samt utan att vara underkastad någon skråordning, anlägga sådana tryckerier, av vad beskaffenhet eller vidd honom tjänligt synes, uti stad eller inom ett avstånd därifrån av högst en halv mil eller uti köping *eller uti municipalsamhälle*.

Då boktryckeri — sitt säte.

Den nytt boktryckeri — — skrivart.

2:o) av herr *Norling*.